

TOPLUMCU GERÇEKÇİ ŞİRDE ŞİDDET MITİ

Halil Fatih ALAGÖZ

Sorumlu Yazar/Corresponding

Author:

Doktora Öğrenci, Fırat Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Entitüsü, Yeni Türk
Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ,
Türkiye.

ORCID: 0000-0001-8168-670X

E-mail: hlflthlgz@gmail.com

Geliş Tarihi/Submitted: 02.12.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 20.04.2021

Tanıtımı Yapılan Kitap:

Deveci, Mutlu (2020). *Toplumcu
Gerçekçi Şirde Şiddet Miti (1960-
1980)*. İstanbul: Kesit Yayınları.
ISBN: 978-605-7898-72-2

İnsanı diğer varlıklardan ayıran zihinsel süreçler söz ile dışarı aktarıldığında, söz, kişinin muhatabına ulaşma ve kendini ifade etme çabasında bir köprü vazifesi görür. Dil, kişinin kazanımlarını ve düşünce yapısını bütün perspektifleriyle ortaya koyan ayrıcalıklı bir aktarım unsuru olarak kolektif bilincin çehresini yansıtırken, sürekli gelişim ve kendi etki alanını derinlemesine/ enlemesine genişletme çabasıdır. Dilin sistemli bir koda dönüşerek insanlar arası iletişimin temel ögesi konumuna erişmesinden bu yana, edebiyat değerler dizgesini taşıyan bir sanat olarak kadim tecrübesiyle dilin bütün gelişim/ ilerleme merhalelerinde söz hakkını elinde bulundurur. Edebiyat sanatının meyvesi olan edebi eser; tarihsel, psikolojik, sosyolojik faktörlerin farklı bileşenleriyle işlenmiş bir bilincin/ muhayyilenin ürünüdür. Bazı zamanlar duyguları sarıh bir biçimde cömertçe sunan edebi eser, bazen onu ortaya koyan sanatçının zihinsel zevklerini, duygusal yoğunluğunu ya da ortaya çıktığı dönemin psikolojik/ toplumsal/ siyasal/ ideolojik zeminini gizleyen çokkanlımlı bir labirente dönüşür. Bu tür edebi eserlerin şifrelerini ortaya koymak ya da yaratıcısının bilinçaltına ulaşmak için, edebiyatın sanatsal ve bilimsel kolları üzerinde derin bir bilgi birikiminin yanında, eserin alt anlamlarını tarafsız bir şekilde irdelemeye matuf eleştirel bilincin yetkinliği gerekir. İşte, Mutlu Deveci'nin yakın zamanda Kesit Yayınları tarafından yayımlanan kitabı *Toplumcu Gerçekçi*

Şiirde Şiddet Miti (1960-1980), keskin bir kavrama ve değerlendirme kabiliyeti ile sanat eserinin niteliklerini farklı tabakalarda irdeleyen böyle bir bilincin ürünüdür.

Deveci, bütünsel bir yaklaşımla ele aldığı çalışmasında, yapısal nitelikleri ve söylem çeşitliliği ile çağdaş Türk şiirinin kilit taşı olma konumundaki 1960-1980 yılları arası şiir anlayışını ve dönem şairlerinin duygusal/fiziksel şiddet eğilimlerini şiirleri üzerinden yorumlamaya çalışırken pek çok faktörü bir arada değerlendirir. Üç ana bölümden oluşan ça-

lışmayı sağlam bir zemine oturtmak ve okuyucunun içeriğe nüfuzunu sağlamak için, birinci bölümde Türkiye'nin 1960-1980 yılları arasındaki siyasal, ekonomik ve ideolojik yönelimlerini kapsayan bir çerçeve çizer. Türkiye'nin ilk askerî darbesini hazırlayan etmenlere değindikten sonra, bu tarihten itibaren yaşanan siyasi kutuplaşmaya ve siyasal ortam belirsizliğinin yarattığı toplumsal çatışmalara değinir. Amerika başta olmak üzere, Batı'nın kendi çıkarlarını korumak ve Türkiye'yi zor durumda bırakmak için uyguladığı kısıtlamaların yanında, siyasal istikrarsızlığın ve işlevsiz ekonomi politikalarının yarattığı boşlukta maddi kaynakların tüketilmesi ile ortaya çıkan darboğazın neden olduğu toplumsal infiale dikkat çeker. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa ve Amerika'da organize olan, özellikle 1960'lı yıllardan sonra rüzgârı arkasına alan ideolojik eğilimlerin, öğrenci hareketlerinin, kapitalizm-sosyalizm çatışmalarının Türkiye'deki uzuvlarına da değinen Deveci, böylece 1960-1980 arası yılların Türkiyesini şekillendiren bütün bileşenlere değinir. Türkiye'nin toplumsal panoramasını çizdikten sonra, dönem şairlerinin bilincini şe-

killendiren edebiyat ortamını toplum-edebiyat ilişkisi çerçevesinde analiz eder. Edebiyatın toplumun bütün dinamiklerinden beslenen bir sanat dalı olma durumunu göz önünde bulunduran Deveci, 1940'lı yıllardan başlayarak 1980'li yıllara kadar etkisini gösteren şiir anlayışlarını kronolojik düzlemde özetlemek suretiyle ilgilendiği asıl meseleye giriş yapar.

Kitabın asıl kısmını oluşturan ikinci bölümde, toplumcu gerçekçi şiirin önemli isimleri olan İsmet Özel, Atıf Behramoğlu, Nihat Behram, Kemal Özer, Süreyya Berfe, Hasan Hüzeyin Korkmazgil, Enver Gökçe, Özkan Mert, Refik Durbaş, Ahmed Arif ve Necati Cumalı'nın şiirlerini şiddet miti bağlamında irdeleyen Deveci, sosyal yaşamda ve şiirde, devrim anlayışının şiddet düşüncesi ile koşut yürütüldüğü alana hitap eden Marksist idealleri geniş bir yelpazede irdeler. Yazar, toplumcu gerçekçi şiirin baskı, zulüm ve engellenme düşüncelerini ifade etme biçimine dönüşen şiddet söyleminin sosyo-psikolojik ve sosyo-kültürel temeline eğilir. Toplumcu gerçekçi şairlerin deneme niteliğindeki yazılarının yanında ideolojik eğilimlerini ifade ettiği metinleri de referans alan Deveci; şiddet mitini ve bu mite kaynaklık eden güdüleri şiirsel söyleme tatbik eden toplumcu gerçekçilerin zihniyetini anlam(landırm)aya çalışır.

Çalışmanın ikinci bölümünü "Şiddet Mitinin Kaynakları" ana başlığı altında irdelerken psikolojik, sosyal, kültürel çıkarımlarda bulunan Deveci, engelle/n/me düşüncesi, kontrol sahibi olmak istenci, öç dürtüsü, otorite sorunu, ekonomi sorunsalı, demokrasinin yozlaştırılması sorunu, yabancı ideolojilerin özendiriciliği, değerler dizgesine sinen bunaltı ve genel güvensizlik (2020:11) alt başlıklarında, şiddet mitinin toplumcu gerçekçi şiirdeki bütün görüngülerini çeşitli yönlerden ele alarak yetkin bir bakış açısıyla derinleştirir. Bu aşamada dizisel, dizgesel ve hermeneutik okumalarla odaklandığı toplumcu gerçekçi şiirdeki şiddet mitini, şairin karakteristik özelliklerini şekillendiren siyasi ve ideolojik perspektifle ilişkilendirir.

Toplumcu Gerçekçi Şiirde Şiddet Miti (1960-1980) kitabını teşkil eden en önemli husus, dönem şairlerinin ideolojik eğilimleri

ve görece haksızlıklar karşısındaki tutumudur. Siyasi otoritenin baskısı ile hapse atılan ya da susturulan toplumcu gerçekçiler, engelle/n/me durumunun bilinçaltında yarattığı isyan duygusu ile yeni söylemler geliştirir (2020:63). Bilincin sağaltılmasında önemli bir etkisi olan ifade biçimi, İsmet Özel, Ataol Behramoğlu, Hasan Hüseyin Korkmazgil gibi toplumcu gerçekçi şairlerin şiddet söylemine doğrudan yansır. Duygusal ve zihinsel süreçlerin baskı altında tutulması şairin düşünsel eğilimlerini baskı altına aldığı için, gücünü yitiren şiir öznelinin belirlediğini ifade eden Deveci, ileri aşamada şairlerin güçsüzlükten doğan şiddeti bir denge unsuru olarak öne çıkardıklarını vurgular. Bu dönemde Dünya genelinde hız kazanan iktidar karşıtı hareketleri takip eden şairlerin, sosyalist oluşumların argümanlarını Türkiye’de bir başkaldırı unsuru olarak kullanma çabalarına dikkat çeker. Deveci, dönem şairlerinin taraf seçmek zorunda kaldığını ifade ederek mahut yıllarda kutuplaşmanın toplumsal bütün tabakalara yayıldığını belirtir. Bu dönemde, Kemal Özer, Ahmed Arif, İsmet Özel, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Necati Cumalı gibi şairler; ezilen tarafta, işçinin yanında saf tutarak hâkim konumdaki emperyalist güçlere direndiklerini ifade ederler (2020:79). Bunu, yalnızca şiirlerinde satır aralarına sıkıştırmazlar; aynı zamanda röportajlarında ve diğer yazılarında da vurgularlar. Deveci şairlerin bu metinlerine de odaklanarak bilinçaltındaki devinimi tetikleyen şiddet mitinin görüngülerini ortaya çıkarmayı amaçlar.

Çalışmanın son bölümünde 1960-1980 yılları arasındaki şiir diline değinen Deveci, Marksist ideolojinin etkisiyle ortaya çıkan sloganik söylem biçiminin toplumcu gerçekçi şiirin ana ifade tarzı olduğunu vurgular. 1960’lı yıllardan itibaren şairlerin ideolojik grupların koruması altına girmesi, sadece erk karşıtı şairlerin değil; marjinal söylemleriyle baskı altına alınan şairlerin de kendini ifade etmesine zemin hazırlamıştır. Bu durumun şiirin atmosferini geliştiren olumlu bir durum olduğunu imleyen Deveci, zararlarına da değinir. Şiirsel söylemin kontrolsüz bir ifade biçimine dönüştüğü bu dönemde, edebiyat tarihi ve tasnifi açısından şiiri dönüştüren unsurları bulmak zorlaşmıştır. Eleştiri faaliyetlerinin metnin kendisinden ziyade, ortaya çıktığı ideolojik

ortamı referans almasıyla şiir, dil bağlamında birbirinden bağımsız istikametlere kaymaya başlamıştır. Deveci, bunlarla beraber şiir dilini siyasi beklentilere ayarlayan diğer şairleri de karşı kutba yerleştirerek dönem şiirinin ideolojik görüntülerini bütün yönleriyle ortaya koymuş olur.

Mutlu Deveci'nin *Toplumcu Gerçekçi Şiirde Şiddet Miti* (1960-1980) kitabı, şiir temelinde dönemin bütün bileşenlerine odaklanan eleştirel bilincin bir ürünü olarak gerek edebi zihniyeti gerekse toplumsal dinamikleri okumak bakımından ayrı bir yere koyulabilir. Yazar, sadece çerçevesi katı sınırlarla belirlenmiş akademik bir çalışma ortaya koymaz; her kesimden insanın 1960-1980 yılları arasındaki toplumcu gerçekçi Türk şiirini hazırlayan süreçleri ve ifade biçimini anlayabileceği disiplinler arası bir çalışma ortaya koyar.

Kaynakça

Deveci, Mutlu (2020). *Toplumcu Gerçekçi Şiirde Şiddet Miti* (1960-1980). İstanbul: Kesit.

